Undervisningsplan for håndarbejde

Formålet med undervisningen

Håndarbejde er et praktisk-musisk fag, hvor eleverne gennem arbejdet med tekstile materialer, redskaber og håndværksmæssige processer udvikler praktiske færdigheder, æstetisk sans og praktisk tænkning.

Undervisningen skal give eleverne erfaring med, hvordan en idé gennem arbejde med materialer kan udvikles til et konkret produkt med både **funktionel og æstetisk værdi**. Eleverne skal opleve glæden ved at kunne skabe noget med hænderne og erfare, at omhu, øvelse, præcision, tålmodighed og vedholdenhed har betydning for det færdige resultat.

Der lægges vægt på anvendelse af gode og hensigtsmæssige materialer, redskaber og værktøjer. I begyndelsen undervises der overvejende gennem lærerens demonstration og efterligning – mesterlærerprincippet – mens eleverne senere lærer at anvende skriftlige instruktioner, opskrifter og mønstre mere selvstændigt.

Håndarbejdet skal desuden give eleverne kendskab til tekstile traditioner og materialer i både historiske, lokale og globale sammenhænge. Dermed forbindes det praktiske arbejde med forståelse for kultur, produktion, håndværkstraditioner og nutidige tekstile udtryk.

Fagets kompetenceområder og slutmål efter 9. klasse

Kompetenceområde	Slutmål
Håndarbejde – bearbejdning (HB)	Eleven kan anvende værktøjer, redskaber og maskiner, herunder symaskine, forsvarligt til forarbejdning af materialer.
Håndarbejde – materialer (HM)	Eleven kan forarbejde materialer i forhold til produktets form, funktion og udtryk.
Design (D)	Eleven kan arbejde med designprocesser knyttet til egen produktfremstilling.

Fagets placering i skolens undervisningsstruktur

Håndarbejde indgår primært i skolens undervisningsområde **Kunst & håndværk**, men kan også forbindes med andre faglige områder, når der er et konkret håndarbejdsfagligt indhold.

Undervisningsområde	Håndarbejde indgår gennem
Kunst & håndværk	Praktisk fremstilling, strikning, hækling, syning, broderi, vævning, filtning, mønster, form, farve, dekoration, materialearbejde og designprocesser
Hovedfag	Håndarbejde knyttet til fortællestof, hjemstavnslære, historiske perioder, materialer og menneskers praktiske arbejde
Kultur	Tekstile traditioner, beklædning, håndværkshistorie, arbejdsliv, produktion, kultur og æstetik
Science	Materialers egenskaber, naturmaterialer, uld, fibre, plantefarvning, produktion og bæredygtighed

Undervisningsområde	Håndarbejde indgår gennem
Matematik	Mønstre, gentagelse, optælling, masker og rækker, symmetri, måling og proportioner
Informatik	Fotodokumentation, portfolio, informationssøgning, mønstre, instruktioner og præsentation, når det er fagligt relevant
Individuelt studiearbejde	Øvelse, færdiggørelse, procesbeskrivelse, portfolio og refleksion i udskolingen

Denne placering gør det muligt at bevare skolens tværfaglige organisering, samtidig med at håndarbejdets egne kompetenceområder er synlige.

I skoleåret 2026/2027 indgår håndarbejde i det bredere område **Kunst & håndværk**. 2./3. klasse har området i lige uger, mens 5./6. klasse og 7./8./9. klasse har det i ulige uger. Ved samlæsning organiseres undervisningen som et fælles værkstedsrum med differentierede faglige spor.

Tværfaglig undervisning og faglig afgrænsning

Håndarbejde kan indgå naturligt i større tværfaglige forløb. Det er dog det konkrete faglige arbejde, der afgør, om en aktivitet dokumenteres som håndarbejde.

Et historisk forløb om tidligere tiders levevis bliver eksempelvis håndarbejdsundervisning, når eleverne konkret arbejder med tekstile materialer, redskaber, teknikker, mønstre eller produktfremstilling.

Et geografiforløb kan tilsvarende forbindes med håndarbejde gennem arbejde med uld, tekstiler, traditionelle mønstre eller tekstilproduktion, hvis eleverne samtidig udvikler håndarbejdsfaglige færdigheder.

Der arbejdes gennem hele skoleforløbet med de tre kompetenceområder **HB, HM og D**, men vægtningen ændres fra grundlæggende teknik og materialeerfaring mod mere selvstændige design- og produktionsprocesser.

Fagets udvikling

0./1. klasse

Børnehaveklassen har ikke håndarbejde som selvstændigt fagligt område.

I **1. klasse** begynder den egentlige håndarbejdsfaglige progression. Strikning er det centrale arbejde og anvendes til at udvikle finmotorik, koordination mellem hænderne, koncentration, rytme og vedholdenhed.

Eleverne lærer at strikke med **to pinde** og arbejder hovedsageligt med uldgarn, gerne plantefarvet. De kan selv fremstille deres strikkepinde og arbejder først med enkle former. Et begyndende produkt kan eksempelvis være en lille bold, mens et større arbejde kan være en bamse eller dukke.

Indledningsvis kan eleverne desuden tvinde, dreje og knytte snore i forskellige farvekombinationer. De øver sig i at tråde en nål, hæfte ender og deltage i montering og udstopning af deres produkter.

Her arbejdes især med **HB og HM**, mens **D** introduceres gennem elevernes oplevelse af sammenhængen mellem farve, form og færdigt produkt.

2./3. klasse

Den samlæste klasse kan arbejde i et fælles værkstedsmiljø, men med forskelligt håndarbejdsfagligt indhold.

2. klasse

I 2. klasse er **hækling** det centrale nye håndarbejde.

Eleverne arbejder hovedsageligt med bomuldsgarn og lærer blandt andet:

- luftmasker
- fastmasker
- eventuelt stangmasker
- ind- og udtagninger
- afslutning og hæftning
- enkle runde former.

Teknikkerne anvendes i konkrete brugsting som eksempelvis grydelapper, boldnet, sommerhatte eller andre mindre produkter. Der kan desuden arbejdes med enkle knaphuller og knapper samt fri brodering med simple sting.

Her forbindes **bearbejdning** med begyndende forståelse for, hvordan teknik og materiale påvirker produktets form og funktion.

3. klasse

I 3. klasse får arbejdet med tekstiler en tydelig forbindelse til **hjemstavnslæren og tidligere tiders arbejdsprocesser**.

Eleverne kan følge processen fra råmateriale til færdigt tekstil:

uld → vask → kartning → spinding → garn → vævning.

Eleven kan fremstille en enkel håndten, karte ulden og øve sig i at spinde et anvendeligt garn. Det færdige garn kan eksempelvis anvendes til en vævet hyrdetaske. Hæklingen fra 2. klasse kan genoptages ved færdiggørelsen, og eleverne kan møde traditionelle teknikker til fremstilling af snore.

På dette trin arbejder eleverne med redskaber som strikkepinde, hæklenål, synål, håndten og håndkarter og får erfaring med uld, silke og bomuld samt ældre håndværkstraditioner.

Her trænes **HB, HM og D**.

4. klasse

I 4. klasse er **korsstingsbroderi** et centralt område.

Arbejdet stiller større krav til:

præcision, ensartethed, koncentration, tålmodighed og orden.

Eleverne arbejder med små ensartede sting og bliver opmærksomme på stingenes retning samt forskellen mellem ret- og vrangside.

De udarbejder selv et udkast til deres broderi. Mønstrene kan være geometriske og abstrakte og arbejde med symmetri og spejling.

Det færdige broderi indgår i et brugbart produkt, eksempelvis en pung, taske eller et penalhus.

Her bliver **Design (D)** tydeligere, fordi eleven både skal udforme et motiv og forbinde det med et konkret produkt.

5./6. klasse

I den samlæste mellemtrinsklasse kan eleverne arbejde inden for samme overordnede tekstile værkstedsramme, men med forskellige tekniske krav.

5. klasse

I 5. klasse genoptages strikningen på et højere niveau.

Eleverne arbejder med:

fem pinde og eventuelt **rundpind** og skal nu kunne skabe mere rummelige og komplekse former.

Mulige produkter er eksempelvis huer, vanter eller sokker.

Der arbejdes med:

indtagninger, udtagninger, ribstrikning, mønster og mere præcis opbygning af det strikkede produkt.

Garnet er finere end tidligere, og plantefarvning kan inddrages. Eleven tegner et udkast til den ønskede model og tager stilling til farver og mønster inden arbejdet påbegyndes.

Dermed bliver forbindelsen mellem **idé, design, materiale og teknik** tydeligere.

6. klasse

I 6. klasse arbejdes der med **tredimensionel tekstilformgivning**.

Arbejdet kan eksempelvis forbindes med geografi ved fremstilling af dyr fra forskellige klimazoner eller verdensdele.

Eleverne går fra en tegning til et tredimensionelt mønster og videre til det færdige produkt. De lærer at:

tegne og udvikle et mønster, overføre mønsterdele til stof, klippe, sy med ensartede sting, vende arbejdet, stoppe det korrekt samt færdiggøre det med broderede eller filtede detaljer.

Der kan anvendes selvfarvet bomuldsstof eller uldfilt. Symaskinen kan introduceres mod slutningen af klassetrinnet som forberedelse til den videre undervisning.

På dette trin stilles der større krav til elevens selvstændighed, planlægning, materialevalg, komposition, farvevalg og evne til at gennemføre et længere arbejdsforløb.

Her arbejdes tydeligt med alle tre kompetenceområder: **HB, HM og D**.

7./8./9. klasse

I udskolingen bevæger håndarbejdet sig fra lærerledte tekniske øvelser mod længere og mere selvstændige designprocesser.

Eleverne forventes gradvist at kunne planlægge deres arbejde, anvende instruktioner og mønstre, foretage materialevalg, rette fejl undervejs, begrunde æstetiske valg og færdiggøre produkter med større præcision.

7. klasse

I 7. klasse bliver **symaskinen** central.

Eleverne introduceres til maskinens funktioner gennem et såkaldt *sykørekort*, så de lærer at anvende maskinen sikkert og hensigtsmæssigt.

Der kan arbejdes med fremstilling af eksempelvis:

beklædningsgenstand, anorak, taske eller lignende tekstilprodukt.

Eleverne lærer at:

tage mål, anvende og aftegne et mønster, placere mønsteret på stoffet, afmærke, klippe, samle delene korrekt og sy dem sammen.

Der kan desuden arbejdes med lommer, lynlåse, knapper og bånd.

Eleverne lærer at anvende strygejern og strygebræt som en del af syprocessen og følger gradvist mere selvstændigt enkle skriftlige arbejdsbeskrivelser og instruktioner.

Der lægges vægt på, at eleven oplever betydningen af **grundigt forarbejde, præcision og tålmodighed** for produktets funktion og æstetiske udtryk.

8. klasse

I 8. klasse udvides materialer og teknikker. Den eksisterende plan fremhæver især **læderarbejde og tekstiltryk**.

Læderarbejde

Eleverne kan arbejde med:

udskæring, syning, farvning og efterbearbejdning af læder.

Produktet kan eksempelvis være et bælte, en pung, et etui eller en taske efter elevens eget design.

Inden arbejdet påbegyndes, fremstilles skitser, og arbejdsgangen planlægges. Eleven skal vælge og anvende relevante specialredskaber forsvarligt og udvikle forståelse for læderets egenskaber og forarbejdningsmuligheder.

Undervisningen kan samtidig omfatte viden om, hvordan hud gennem forskellige processer og garvemetoder bliver til anvendeligt læder.

Tekstiltryk

Eleverne kan arbejde med:

linoleumssnit, spejlvending, rapport, bloktryk eller anden tekstiltrykteknik.

De udvikler et eget motiv og fremstiller et gentaget mønster på tekstil. Det trykte stof kan efterfølgende anvendes i et produkt som eksempelvis pudebetræk eller beklædning.

Her stilles større krav til **sirlighed, præcision, planlægning og personligt udtryk**.

9. klasse – afsluttende kompetencefokus

Håndarbejde – bearbejdning (HB)

Eleven skal kunne vælge og anvende relevante teknikker, redskaber og eventuelle maskiner forsvarligt og hensigtsmæssigt og gennemføre en arbejdsproces med passende præcision og finish.

Eleven skal kunne anvende tidligere erhvervede færdigheder inden for relevante tekstile teknikker og kunne følge en instruktion, opskrift eller et mønster samt foretage nødvendige justeringer undervejs.

Håndarbejde – materialer (HM)

Eleven skal kunne forholde sig til materialets egenskaber og vælge materialer med blik for:

funktion, form, bearbejdelighed, kvalitet og æstetisk udtryk.

Eleven skal kunne forklare sammenhængen mellem det valgte materiale, den anvendte teknik og det færdige produkts funktion og udtryk.

Design (D)

Eleven skal kunne arbejde mere selvstændigt gennem en samlet designproces:

IDÉ → SKITSE/MØNSTER → MATERIALEVALG → AFPRØVNING → FREMSTILLING → JUSTERING → FÆRDIGGØRELSE → VURDERING

Eleven skal kunne træffe og begrunde egne valg vedrørende eksempelvis form, farve, mønster, materiale og funktion og efterfølgende reflektere over processen og det færdige resultat.

Dermed bliver 9. klasse ikke bundet til ét bestemt produkt, men den afsluttende undervisning dokumenterer, at eleven har mulighed for at nå håndarbejdsfagets tre slutmål.

Arbejdsformer

Undervisningen udvikler sig gradvist fra demonstration og efterligning mod stadig større selvstændighed.

Der anvendes blandt andet lærerdemonstration, gentagende øvelse, individuelt produktarbejde, fælles værkstedsprocesser, skitse- og mønsterarbejde, materialeundersøgelser, procesbeskrivelse, portfolio samt præsentation af færdige produkter. I de ældre klasser kan arbejdet desuden omfatte fælles produktion og refleksion over arbejdsdeling og produktionsprocesser.

Evaluering og dokumentation

Evalueringen retter sig både mod **proces og færdigt produkt**.

Dokumentationen kan bestå af færdige håndarbejdsprodukter, skitser, mønstre, materialeprøver, fotos af arbejdsprocessen, korte procesbeskrivelser og refleksioner samt udvalgte arbejder i elevens portfolio.

Læreren kan blandt andet følge, om eleven gennem skoleforløbet:

anvender materialer og redskaber med stigende sikkerhed, behersker flere teknikker, arbejder mere præcist og vedholdende, følger instruktioner og mønstre mere selvstændigt, kan rette fejl og justere arbejdet, forbinder form og funktion, træffer mere bevidste materialemæssige og æstetiske valg og gradvist tager større ansvar for hele processen fra idé til færdigt produkt.

Samlet progression

Håndarbejdsundervisningen bevæger sig gennem skoleforløbet:

fra efterligning til selvstændig arbejdsproces

fra enkle håndbevægelser til sikker anvendelse af redskaber og maskiner

fra strikning og hækling til syning, broderi, vævning, filtning, tekstiltryk og andre relevante teknikker

fra oplevelse af materialet til bevidst materialevalg

fra lærerens oplæg til egen idé og design

fra enkle flade former til tredimensionelle produkter

fra enkeltstående tekniske øvelser til sammenhængende designprocesser

fra at fremstille et produkt til at kunne forklare og vurdere egen arbejdsproces.

Det samlede mål er, at eleverne gennem håndarbejde udvikler **praktiske færdigheder, materialeforståelse, formsans, æstetisk dømmekraft, koncentration, tålmodighed og evnen til at gennemføre en arbejdsproces**, så idé, materiale, teknik, funktion og udtryk kan forenes i et færdigt produkt.